

Republika e Kosovës-Republika Kosova-Republic of Kosovo

Qeveria-Vlada-Government

Ministria e Tregtisë dhe Industrisë-Ministarstvo Trgovine i Industrije-Ministry of Trade and Industry

Dokument o politikama #1

NTB u kontekstu CEFTA: Slučaj
Srbije protiv Kosova

Podržano od strane:

Ova publikacija je podržana od strane EU projekta "Tehnička pomoć za dalji razvoj trgovinske politike na Kosovu".

EU Trade Policy Project

implemented by:

Autori:

Zef Dedaj, *Visoki zvaničnik za trgovinske politike, MTI*
Merita Fetahu, *Trgovinski analitičar, MTI*
Daniel Linotte, *Vođa ekipe, EU Projekat za trgovinske politike*

Odricanje od odgovornosti:

Ova publikacija je izdata od strane Ministarstva trgovine i industrije (MTI). Sadržaj ove publikacije je odgovornost MTI i ne predstavljaju stavove podržaoca.

Izdaje:

Ministarstvo trgovine i industrije

ul. Muharrem Fejza
b.b. Neaselje Bolnice
10 000 Priština
Republika Kosovo

Republika e Kosovës-Republika Kosova-Republic of Kosovo
Qeveria-Vlada-Government
Ministria e Tregtisë dhe Industrisë-Ministarstvo Trgovine i Industrije-Ministry of Trade and Industry

SADRŠAJ

SKRAĆENICE	3
UVOD	4
1. UVOD: DEFINICIJE I TIPOLOGIJA NETARIFNIH BARIJERA	5
1.1 Definicija netarifnih barijera	5
1.2 Klasifikacija netarifnih barijera	6
2. TEHNIČKE I FITO-SANITARNE MERE	7
2.1 Pozivanje na STO	7
2.2 Trgovina Kosova sa Srbijom	8
2.3 Slučajevi sa Srbijom	8
3. NE-TEHNIČKE MERE	10
3.1 Pravila o poreklu	10
3.2 Pitanja vezana za Tranzit	11
4. OPCIJE POLITIKA	13
4.1 Pet opcija	13
4.2 Opcije pozicioniranja	15
ZAKLJUČCI	16
REFERENCE	17
ANEKS 1: KLASIFIKACIJA UNCTAD-A NETARIFNIH MERA	18
ANEKS 2: PODACI TRGOVINE I RAZMENE KOSOVA SA SRBIJOM	19

SKRAĆENICE

CEFTA	Centralno evropski sporazum o slobodnoj trgovini
EU	Evropska unija
ASK	Agencija za statistiku Kosova
BOBPT	Baza podataka o barijerama za pristup tržišta
MTI	Ministarstvo trgovine i industrije
NTB	Netarifne barijere
NTM	Netarifne mere
OESR	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
PoP	Pravila o poreklu
SPS	Sanitarni i fito-sanitarni standardi
TBT	Tehničke barijere u trgovini
UNCTAD	Konferencija Ujedinjenih Nacija o Trgovini i Razvoju
UNMIK	Privremena administrativna misija Ujedinjenih nacija na Kosovu
STO	Svetska trgovinska organizacija

UVOD

Kosovo se suočava sa prevelikim spoljnim deficitom, posebno u trgovini robe. Činjenica da Kosovo ima najniži nivo izvoza u regionu je jasan znak teškoća sa kojima se suočavaju kosovske kompanije u međunarodnoj trgovini. Neke od ovih poteškoća imaju veze sa trgovinskim barijerama. U tom smislu, srpske vlasti stalno koriste barijere u trgovini kod poljoprivrednih i nepoljoprivrednih proizvoda koji se izvoze sa Kosova u Srbiju, ili koji prolaze preko teritorije Srbije kao kosovski uvozi ili izvozi.

Barijere korišćene od strane Srbije su različitih priroda: netarifne barijere, tehničke barijere u trgovini i sanitarni i fito-sanitarni standardi/mere. Pored toga, vredi napomenuti da tranzit kosovskih proizvoda preko Srbije se takođe suočava sa administrativnim preprekama. Tako, od proglašenja nezavisnosti Kosova, pitanje tranzita je postalo velika prepreka za neke kosovske kompanije prilikom uvoza od strane drugih zemalja, uključujući i zemlje EU, ili prilikom izvoza. Donedavno i kretanje ljudi je bilo sprečeno i protivljeno od strane Srbije.

Važno je napomenuti da su ova pitanja adresirana tokom sastanaka Pododbora za tehničke barijere u trgovini (TBT) i netarifne barijere (NTB), u CEFTA, čak i od strane Zajedničkog komiteta, koji je najviši nivo za takva pitanja u CEFTA. Slična pitanja su pokrenuta tokom zajedničkih sastanaka, u organizaciji Privrednih Komora Kosova i Srbije, ali nažalost nije pronađeno trajno rešenje i pored toga, postoji težnja da se vremenom slučajevi stalno ponavljaju.

Vlada Kosova vidi promociju izvoza kao politiku sa visokim prioritetom i u tom kontekstu CEFTA 2006 pruža jedinstveni okvir za jačanje trgovinskih i ekonomskih odnosa sa svim susednim zemljama, na ravnopravnim osnovama, bez ikakve diskriminacije. Danas, u okviru CEFTA, Srbija takođe predstavlja jedan od glavnih kosovskih trgovinskih partnera. Imajući u vidu ove podatke, moramo priznati da nametnute barijere od srpske strane protiv kosovske robe ozbiljno može ozbiljno da šteti kosovskoj ekonomiji i trgovini. Uprkos ovim troškovima, Srbija nastavlja da nametne različite vrste barijera prema kosovskim proizvodima.

U takvom teškom kontekstu, članice CEFTA treba da nastave sa rešavanjem trgovinskih prepreka i problem sa konkretnim merama koje imaju za cilj otklanjanje trgovinskih barijera i povećanje efikasnosti politika za smanjenje vremenskog perioda od trenutka kada jedan poslovni subjekat izveštava o jednoj barijeri do trenutka njegovog rešavanja.

U ovom dokumentu, razmatramo NTB u okviru CEFTA, posebno slučaj trgovine Kosova sa i preko Srbije. Dakle, vršimo procenu NTB nametnutih od srpske strane, pozivajući se na mere, sanitarne i fito-sanitarne standarde (SPS) i ostalih Tehničkih barijera u trgovini (TBT). Takođe se pozivamo i na tranzit robe preko teritorije Srbije. Zaključavamo nudeći odabrane alternative politika koje mogu da pomognu u rešavanju tih barijera i njihovog uticaja.

Dokument se zasniva na Bazi podataka o barijerama pristupa tržištu vođene od CEFTA za predstavljanje slučajeva koje su kosovske kompanije dostavile do sada prilikom izvoza u Srbiju. Kroz ovu bazu podataka, sve zemlje članice CEFTA su mogle da identifikuju i reše trgovinske barijere nametnute na robu unutar CEFTA regiona.

Osim toga, uzeta su u obzir neka od pitanja/problema pokrenutih tokom redovnih sastanaka radnih podgrupa za trgovinske politike MTI sa raznim kompanijama. Ad-hoc sastanci sa raznim kompanijama smatrani su kao veoma korisni, u vezi sa NTB, TBT, SPS slučajevima, za prikupljanje relevantnih informacije izveštavanih u ovom dokumentu.

Ovaj dokument se očekuje da doprinese razumevanju NTB i njihovih implikacija u CEFTA, sa fokusom na trgovinu između Kosova i Srbije. On se sastoji se od četiri glavna dela: (1) definicija i tipologija NTB, (2) tehničke mere, kao takve, (3) ne-tehničke mere; i (4) opcije politika.

1. UVOD: DEFINICIJE I TIPOLOGIJA NETARIFNIH BARIJERA

1.1 Definicija netarifnih barijera

Netarifne barijere (NTB) se odnose na mere politika osim običnih carinskih tarifa, koje potencijalno mogu imati ekonomski uticaj na međunarodnoj trgovini robe, tako promene količine se trguju, ili cene, ili oba (za više detalja, pogledajte UNCTAD, 2013). Drugim rečima, kao što navode Deardorf i Stern (1997), NTB sadrže sve mere osim tarifa koja ograničavaju ili na neki drugi način narušavaju trgovinske razmene.

Osnovne teškoće bavljenjem sa NTB je da se one određuju za ono što nisu a ne za ono što jesu. Znači, NTB obuhvataju sve barijere u trgovini koje nisu tarife. U stvari, one su još generalnije od toga, jer se izraz često koristi da obuhvati mešanje u trgovini kao što su

izvozne subvencije koje više služe za podsticanje nego sprečavanje trgovine i samim tim, one same po sebi nisu "prepreke" u trgovini. Dakle, NTB obuhvataju dobro poznate politike za narušavanje trgovine, kao što su uvozne kvote i zabrane, zaštitne mere kao i ograničenja u dobrovoljnom izvozu (ODI).

Pored toga, NTB bi mogle da obuhvataju potencijalno neograničeno obilje politika, možda koje još uvek nisu izmišljene, koje menjaju ili mogu promeniti indirektno cene i/ili količine takozvanih razmenljivih dobara.

Prema informacijama dobijenim iz veb stranice STO, NTB su sačinjene od jedne potpuno drugačije grupe mera politika, koje mogu pojedinačno biti toliko različite jedna od druge, koliko su i kolektivno različite od uvoznih tarifa.

NTB primeri su: pravila o poreklu robe, sanitarni i fito-sanitarni standardi, mere ili uslovi, tehničke barijere u trgovini, uvozne licence, ograničavajuće licence, prakse korumpiranja i/ili produžene carinske procedure i dodatni zahtevi za komercijalne dokumente i različite dozvole i sertifikati.

1.2 Klasifikacija netarifnih barijera

Kao što je prikazano u Aneksu 1, netarifne barijere mogu se svrstati u tri glavna poglavlja, odnosno: sanitarne i fito-sanitarne mere, tehničke barijere u trgovini, kontrola pre-slanja i druge formalnosti (UNCTAD, 2013).

Sanitarne i fito-sanitarne mere obuhvataju propise i ograničenja za zaštitu života i zdravlja ljudi, životinja i biljaka. One sažimaju mere, kao što su ograničenja za određene supstance i za osiguranje bezbednosti hrane, kao i mere za sprečavanje širenja bolesti ili štetočina. One takođe uključuju i sve mere za ocenjivanje usaglašenosti koje se odnose na bezbednost hrane, kao što je sertifikovanje, testiranje, inspekcija i karantin.

Sa tehničkim barijerama u trgovinu bave se svi drugi tehnički propisi i standardi. Ovo se odnosi na mere kao što su: obeležavanje, standarde za tehničke specifikacije i zahteve kvaliteta i druge mere koje štite životnu sredinu. Kao i u slučaju mera SPS, TBT uključuju i sve procedure procene usaglašenosti koje su postavljene za nekomercijalnu svrhu. SPS i TBT mere imaju značajan ekonomski uticaj na međunarodnoj trgovini. Kontrola pre-slanja i ostale formalnosti su mere koje zahtevaju da se uvoz kontroliše od strane jedne privatne kompanije za kontrolu u zemlji porekla pošiljke, umesto kontrole samo na carini zemlje uvoznice.

NTB su pokrivena u okviru CEFTA sporazuma i odgovornost je ugovornih strana da redovno izveštavaju ili obaveste o NTB.

IZVEŠTAVANJE NTB U OKVIRU CEFTA

Mnoge od restriktivnih mera nametnutih od strane Srbije prema Kosovu su unošene u bazu podataka o barijerama za pristup tržišta, i ako pogledate u ovoj bazi podataka za obaveštavanje slučajeva, može se videti da je Kosovo uglavnom podnele obaveštenja kao izveštajna zemlja i još uvek u čekanju da izneti problemi pravično tretiraju u potpunosti, naročito kada su u pitanju slučajevi sa Srbijom, bez obzira da li se odnose na SPS, TBT ili tranzitna pitanja.

U nastavku, opisaćemo nekoliko slučajeva i prirodu problema sa kojima se suočavaju kosovska preduzeća prilikom izvoza u Srbiji, ili problema sa tranzitom kod uvoza u zemlje EU i prelaženja kroz srpsku teritoriju.

2. TEHNIČKE, SANITARNE I FITO-SANITARNE MERE

2.1 Pozivanje na STO

Prema Sporazumu CEFTA član 12. o SPS merama, "prava i obaveze ugovornih strana, koje se odnose na primenu sanitarnih i fito-sanitarnih mera, biće regulisane STO Sporazumom o primeni sanitarnih i fito-sanitarnih mera". Nakon sporazuma STO, "Ugovorne strane će sarađivati u oblasti sanitarnih i fito-sanitarnih mera, uključujući pitanja iz oblasti veterine, a sve u cilju primene relevantnih propisa na način koji isključuje diskriminaciju u bilo kakvom obliku. Svaka strana će na zahtev druge strane, obezbediti informacije o sanitarnim i fito-sanitarnim merama". Skoro isto se primenjuje i na TBT. Prava i obaveze Ugovornih strana koje se odnose na primenu tehničkih barijera u trgovini biće regulisane STO Sporazumom o tehničkim barijerama u trgovini, osim ako nije drugačije predviđeno samim članom. Strane se obavezuju da identifikuju i eliminišu nepotrebne postojeće tehničke barijere u trgovini u smislu STO Sporazuma o tehničkim barijerama u trgovini. Ugovorne strane će zajedno raditi, u okviru Zajedničkog Odbora, ili posebnog odbora za tehničke barijere u trgovini, kako bi usaglasili i olakšali tehničke propise, standarde i obavezne procedure za procenu, a sve u cilju ukidanja tehničkih barijera u trgovini."

Najčešće, u normalnim uslovima, SPS i TBT mere imaju za cilj da obezbede kvalitet i bezbednost poljoprivrednih proizvoda i povećaju poverenje potrošača. Ali, ponekad se mogu koristiti kao stvarne barijere sa ciljem narušavanja trgovine između zemalja, kao što to Srbija de fakto radi protiv Kosovskih izvoznika. U tom smislu, nedavno, Kosovskim poljoprivredno-prehrambenim proizvodima nije bilo dozvoljeno da uđu na teritoriju Srbije bez dodatnog i neopravdanog testiranja u vezi SPS.

2.2 Trgovina Kosova sa Srbijom

Kao što je prikazano u podacima izloženim u Aneksu 2, postoje vrlo veliki trgovinski deficiti Kosova u odnosu sa Srbijom. Takva situacija delimično odražava činjenicu da Kosovo ne nameće nikakve posebne trgovinske barijere protiv Srpskih proizvoda, što dovodi do akumulacije neravnoteže koja traje na štetu Kosova. S tim u vezi, različite vrste prepreka se koriste protiv Kosova u pogledu trgovine na prilično redovnoj ili sistematskoj osnovi, protiv poljoprivrednih i ne-poljoprivrednih proizvoda. S obzirom na dokaze, može se reći da deo trgovinskog deficita Kosova, Srbija objašnjava nametanjem raznih vrsta barijera, kao što su: NTB, TBT i SPS, uključujući pitanja vezana za tranzitom, protiv kosovskih proizvoda, a posebno poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.

U stvari, kada je u pitanju trgovina poljoprivrednim i ne-poljoprivrednim proizvodima između Kosova i Srbije, postoji samo nekoliko proizvoda koje je Kosovo u stanju da izvozi u Srbiju, dok se širok asortiman proizvoda uvozi iz Srbije – i to proizvodi na kojima Kosovo ne primenjuju nepotrebne restriktivne prepreke.

Kao što se može videti, za vrlo malo proizvoda koje Kosovo izvozi u Srbiju, Srpske carine, ponekad primenjujući uputstva drugih državnih organa, kao što je na primer veterinarska inspekcija i inspekcija hrane, nameću različite vrste barijera u pogledu Kosovskih izvoznika, za razliku od velikih količina proizvoda koje Srpske kompanije izvoze na Kosovo a na koje Kosovske vlasti ne primenjuju restriktivne mere.

2.3 Slučajevi sa Srbijom

Imajući u obzir Srbiju, mnogobrojne procedure testiranja i mnogi zahtevi, kao i dugi procesi inspekcije, imaju veliki negativni uticaj na kosovske poljoprivredne firme. Tako, veoma često, kosovske kompanije su suočene sa neočekivanim preprekama pokrenutim od strane Agencije za Hranu i Veterinarstvo Srbije, povećavajući troškove na graničnom prelazu u smislu izgubljenog vremena i novca, što sve doprinosi da kosovski proizvodi budu mnogo manje konkurentni na Srpskom tržištu. Konkretnije, 2014. godine, trgovinsko preduzeće sa Kosova, dok je izvozilo neke sirovine u Srbiju (tj uljane pogače i ostale čvrste ostatke, bez obzira da li su mleveni ili u obliku peleta, dobijeni ekstrakcijom suncokretovog semena) je suočeno sa novim zahtevima nametnutim od strane Srpskih vlasti:

Tražili su dve dodatne analize za svaku pošiljku (što je dovelo do dodatnih troškova u smislu novca i vremena za Kosovskog izvoznika).

Na hiljade evra i nedelja se moglo izgubiti zbog ovakvih prepreka.

Kada su razvijene zemlje u pitanju, za velike proizvođače, ne postoji problem u pogledu ispunjavanja većine SPS i TBT zahteva, dok za srednje i male proizvođače - u zemljama u razvoju ili tranziciji, kao što je Kosovo i druge članice CEFTA, to je mnogo složeniji proces a ispunjavanje svih standarda SPS i prevazilaženje TBT često zahteva mnogo vremena i resursa, što ne mogu da priušte mnoge firme. U tom smislu, ne-priznavanje postojećih sertifikata u pogledu kvaliteta proizvoda izdatih od strane zvaničnih organa (tj sanitarnih, fito-sanitarnih i veterinarskih sertifikata za poljoprivredno-prehrambene proizvode) može da postane ozbiljna prepreka za trgovinu. Ovo je problematično pitanje prouzrokovane od strane Srbije protiv kosovskih proizvoda.

Imamo još jedan sličan slučaj SPS i TBT mera, naime, nedavno je izvozna kompanija sa Kosova dok je izvozila na Srpsko tržište bila suočena sa novim zahtevima koji su nametnuti od strane Srpskih vlasti:

Na graničnom prelazu "Bela zemlja", pošiljka kompanije nije mogla biti pregledana zbog odsustva fito-sanitarnog inspektora, a nakon čekanja od tri dana kamion kompanije je konačno prisiljen da se povuče i koristi granični prelaz na Merdaru za izvoz svojih proizvoda (dodatni saobraćaj je stvorio dodatni trošak od 220 €). Kada je pošiljka kompanije stigla na Merdaru, iako je kosovska kompanija završila svo potrebno testiranje na Kosovu, Srpski fito-sanitarni inspektor je zahtevao da se ponovo uradi isto testiranje od strane Srpskih institucija.

Cena takve kontrole je veoma visoka, za jedan proizvod košta oko 145 € a kompanija želi da izvozi 13 vrsta proizvoda, što košta ukupno 1.885 €. Tražili su dodatne analize za svaku pošiljku, a u cilju dobijanja iste, bilo je potrebno oko 10 dana, a tokom izgubljenog vremena čekanja na granici kompanija je takođe suočena sa dodatnim troškovima za svaki kamion. Iako je postignut dogovor između Kosovskog izvoznika i Srpskog uvoznika, u ovom slučaju Kosovska kompanija je i pored toga bila suočena sa neopravdanim SPS merama.

Ostali slučajevi takođe pokazuju da se od strane Srbije uvode neopravdane mere na redovnoj osnovi.

Sve u svemu, ono što je bitno je da Srbija pokazuje očigledan nedostatak doslednosti, jer se zahtevi koji moraju biti ispunjeni od strane Kosovskih proizvoda menjaju tokom vremena, što je u suprotnosti sa pravilima CEFTA 2006.

REŠAVANJE RESTRIKCIJA SRBIJE

U pogledu ovih slučajeva, Ministarstvo Trgovine i Industrije se sastalo sa ostalim članovima na tehničkom nivou u okviru CEFTA, relevantnom odboru i pod-odborima, kao i na bilateralnoj osnovi sa predstavnicima Srbije kako bi se rešio ovaj problem.

Iako je ovaj problem rešen, iz iskustva, ne možemo da smatramo da se slične prepreke neće ponoviti. Ministarstvo Trgovine i Industrije smatra da dodatni zahtevi predstavljaju nove prepreke - koje se smatraju kao NTB, i koje stvaraju troškove kako za kosovske izvoznike tako i za srpske uvoznike.

Pored toga, prijavljeni slučajevi su u suprotnosti sa principima CEFTA u pogledu otklanjanja NTB i TBT. Drugim rečima, srpske vlasti ne žele da ispune svoje međunarodne obaveze.

3. NE-TEHNIČKE MERE

3.1 Pravila o poreklu

Prema sporazumu CEFTA, ugovorne strane će pojednostaviti i olakšati carinske procedure i smanjiti, koliko god je moguće, formalnosti u oblasti trgovine. Oni će rešavati sve teškoće koje proizilaze iz primene ovih odredbi u skladu sa članom 42.¹

Dakle, pravila o poreklu generalno predstavljaju jedan od glavnih kriterijuma koji određuju zemlju ili teritoriju porekla proizvoda, a češće dužnosti i uvozne restrikcije zavise od porekla uvoza. Mere ove vrste su uvedene od strane Srbije nad kosovskim proizvođačima. Sa ekonomskog stanovišta, takve mere su imale direktne negativne efekte na trgovinu. Izabrani slučaj obuhvata mere, uključujući i one koje su direktno povezane sa pravilima o poreklu, koje su neopravdano primenjene nad Kosovskim izvozniciima.

Trgovinsko preduzeće sa Kosova, dok je izvozilo neke poljoprivredne proizvode na srpskom tržištu, suočeno je sa novim uslovima koje su nametnule Srpske vlasti:

¹ CEFTA sporazum, poglavlje V, Član 1 o Pravilima o Poreklu

Tako da je od kosovskog izvoznika zatraženo da pokaže tzv EUR 1 sertifikat sa "APKM pečatom" umesto nacionalnog Kosovskog pečata.

S obzirom na činjenicu da zvanični dokumenti na Kosovu još uvek nisu u potpunosti prihvaćeni od srpskih vlasti zbog ne-priznavanja nezavisnosti Kosova, kosovske kompanije se suočavaju sa neočekivanim preprekama postavljenih od strane carina Srbije, povećavajući troškove graničnog prelaza u pogledu izgubljenog vremena i novca, što čini kosovske proizvode mnogo manje konkurentnim na srpskom tržištu.

3.2 Pitanja vezana za Tranzit

Prema sporazumu CEFTA, jedan od ciljeva člana 1. je: "da se otklone prepreke i nepravilnosti u trgovini i olakša kretanje robe i usluga u tranzitu između teritorija Ugovornih strana"².

Pored restriktivnih trgovinskih mera, kao što su tehničke barijere u trgovini i SPS koje su nametnute Kosovu u pogledu izvoza, postoje i prepreke koje su podignute protiv tranzita pošiljki koje dolaze iz/na Kosovu preko teritorije Srbije.

Od 2008. godine, pitanje tranzita kroz Srbiju je postalo značajna prepreka za kosovske kompanije. Postoje mnoge kosovske trgovinske kompanije koje uvoze razne proizvode i sirovine iz zemalja EU, i poseduju svu potrebnu dokumentaciju. Iako kosovske kompanije poseduju svu potrebnu dokumentaciju, problem u vezi tranzita može se pojaviti na srpskoj granici. Srpske vlasti traže od kosovskih kompanija da im pokažu dokumente koji ranije nisu bili potrebni, i po svojoj prirodi nisu potrebni za prelaz. Tako je Ministarstvo Trgovine i Industrije primilo dosta pritužbi od kosovskih kompanija da su srpske vlasti od njih tražile da im dostave sertifikat koji je trebalo da bude izdat od strane UNMIK-a, institucije koja nije u mogućnost da izda takav dokument. Važno je napomenuti da je za prelaz preko teritorije Srbije zatražena uvozna dozvola, potvrda ili dokument koji se izdaje od strane Ministarstva Poljoprivrede Srbije. Međutim, s obzirom na činjenicu da Kosovske kompanije nisu mogle da dobiju ovaj sertifikat a ovakve mere nisu u skladu sa odlukama CEFTA, uslovi tranzita predstavljaju prioritarna pitanja za razmatranje u okviru CEFTA.

Gore navedena pitanja su primorala kosovske kompanije da uzmu u obzir druge alternativne puteve kako bi izbegli prolaz kroz Srbiju. Ovo je stvorilo dodatne troškove u

² CEFTA sporazum, Član 1

smislu novca i vremena. Pored toga, to je takođe uticalo i na naše proizvode, koji su postali skuplji i manje konkurentni u regionu.

Kao što je gore navedeno, razne neopravdane mere su korišćene u kontekstu tranzita protiv kosovskih uvoznika, a takav slučaj se desio i početkom 2015. godine, kada su uvedene mere vezane sa SPS.

Tako je kamion Kosovske kompanije koja uvozi neke sirovine (odnosno zemljišta koje se može koristiti za uzgoj biljaka) iz Litvanije zaustavljen na graničnom prelazu "Horgoš" na teritoriji Srbije; problem je bio taj što fito-sanitarni sertifikat koji je izdat od strane nadležne veterinarske agencije i agencije za hranu Litvanije nije bio priznat kao legalan od strane srpskih organa na granici, jer je kao zemlja destinacije bila navedena "Republika Kosovo". Kao posledica toga, kamion je bio blokiran na granici i nije mu bio dozvoljen prelaz neko vreme. Zatim je kako bi se rešio slučaj i pronašlo rešenje, MTI kontaktirao srpsku kontakt tačku CEFTA, gde je zatražio da se dozvoli prelaz, jer u ovom slučaju, Kosovo je zemlja uvoza, a ne Srbija, i štaviše, radnje koje su pokrenute od strane srpskih vlasti nisu u skladu sa CEFTA pravilima i praksom.

Dakle, kao što je gore objašnjeno, u ovom slučaju, Srbija je uvela barijere koje su bile u suprotnosti sa pravilima CEFTA. Prvo, oni su tražili sanitarni sertifikat, a praksa zahtevanja dodatnih nepotrebnih tranzitnih dokumenata se ne može naći u drugim zemljama CEFTA. Drugo, oni nisu priznali sertifikat koji je izdat od strane vlasti u Litvaniji samo zbog toga što je na sertifikatu bilo napisano "Republika Kosovo" a to ne mogu promeniti vlasti u Litvaniji, jer EU sistem priznaje zemlju kao Republika Kosovo.

PROCEDIRANJE SLUČAJEVA

U međuvremenu, slučaj je unosen bazu podataka o barijerama za pristup tržištu sa Kosovom kao izveštajnom zemljom; stoga, sekretarijat CEFTA je odmah obaveštena i slučaj je nakon toga automatski dostavljen Srbiji, kao zemlja koja primenjuje meru, obavezujući srpske vlasti da daju odgovor ili objašnjenje o merama.

Zatim, kompanija je obavestila da nakon čekanja dan i po na granici, konačno joj je dozvoljen tranzit, ali uz dodatne troškove u novcu i vremenu.

Pored toga, takođe je slučaj više trajnog karaktera koji utiče na tranzit, odnosno nedostatak sanitarnih inspektora, koji rade na graničnom prelazu Verska Cuka.

Jedna kosovska kompanija je pokušala da uvozi poljoprivredno-prehrambene proizvode iz Bugarske kroz ovaj granični prelaz (tj uljane pogače i ostale čvrste ostatke). Međutim, znajući nedostatak graničnih inspektora, kompanija je konačno bila primorana da koristi alternativne puteve, što je stvorilo dodatne troškove u vremenu i novcu. Pored toga, treba napomenuti da pored prijavljenog slučaja, postoje i drugi primeri tranzitnih problema sa Srbijom. U ovom kontekstu, moraju se pronaći alternativni putevi da bi se izbegao prolazi kroz Srbiju.

Štaviše, ova vrsta prakse ne može se zakonski opravdati, s obzirom da je u ovom slučaju Kosovo zemlja uvoznik, a ne obrnuto; pored toga, akcije pokrenute od strane srpskih vlasti ne poklapaju se uopšte sa pravilima i praksom CEFTA, i one se ne mogu naći u drugim zemljama u regionu. Na kraju, vredi napomenuti da je ovo pitanje bilo upućeno na sastanku Zajedničkog Specijalnog komiteta, ali nema pozitivnih reakcija do sada od srpske strane za uklanjanje ponavljanih barijera tranzitne prirode.

Pored toga, problem tranzita je upućen i na drugim sastancima; u pod-odboru o tehničkim barijerama u trgovini i netarifnim barijerama, kao i bilateralnim sastancima između privrednih komora Kosova i Srbije.

4. OPCIJE POLITIKA

Kao što je već rečeno, Srbija redovno nametne različite vrste trgovinskih barijera prema kosovskim proizvođačima i trgovcima.

Da bi se povećala trgovina između Kosova i Srbije mora da se postigne veći napredak u smanjenju, čak i u uklanjanju NTB.

Vredi ponoviti i napomenuti da postoje dovoljni veliki dokazi koji pokazuju da Srbija ne tretira Kosovo kao ostale članove CEFTA, u stvari, postoji jedna veoma sistematična diskriminacija ili negativna pristranost prema Kosovu.

4.1 Pet opcija

Mi nudimo pet opcija politika za rešavanje srpskih NTB prema Kosovu. Neke od njih su već sprovedene, bez konačnog i trajnog rešenja. S obzirom na koristi i cenu ovih opcija, jasno je da se koristi uglavnom svode na olakšanje trgovine između dve zemlje - drugim rečima, trgovinski odnosi između Kosova i Srbije mogao bi da postane pozitivan sažetak, gde sve strane mogu postati pobednici.

i. "Ne učiniti ništa"

Ovom opcijom, Kosovo samo ostavlja Srbiju da nastavi da ometa ili potpuno blokira proizvode Kosova prilikom izvoza i uvoza ili tranzita.

Vidljiva cena takve opcije politika je da će kosovske kompanije biti dalje obeshrabrene da trguju sa i kroz Srbiju; ovo će imati značajne negativne uticaje na ekonomske aktivnosti na Kosovu i doprineće nezaposlenosti u zemlji.

"Ne učiniti ništa" takođe podstiče Srbiju da nastavi sa svojim namernim neusklađivanjem sa svojim međunarodnim obavezama i zajedničkim praksama u Evropi.

ii. Bilateralni rešenja

Možda bi prva najbolja rešenja u smislu koristi bi bili direktni kontakti između Kosova i Srbije.

Međutim, može se pretpostaviti da Srbija još uvek nije spremna da se zauvek uključi u tako pozitivnom procesu zbog jasnih političkih razloga, odnosno nepriznavanja Kosova kao suverene države.

Takvi kontakti su uspostavljeni između ostalog tokom stalnih pregovora u CEFTA o drugim pitanjima (na primer, liberalizacija trgovine uslugama). Ove razmene nisu bile u potpunosti konačne i nije se mogao postići jedan realan sporazum.

iii. Rešenja u okviru CEFTA

Kosovo je i dalje u očekivanju odgovarajućih reakcija u okviru CEFTA. Međutim, Kosovo bi moglo gurnuti svoje slučajeve snažnije kroz sve formalne procese i procedure koje nudi okvir CEFTA za rešavanje bilateralnih pitanja i trgovinskih barijera. U tom smislu, strukture CEFTA treba da nastave da ohrabre sve strane da ispune svoje obaveze za obaveštavanje i da reše prijavljene zabrinutosti, odmah nakon što je obavešteno o novim regulatornim merama.

Ako nema prikladan odgovor u skladu sa pravilima CEFTA ili nikakav odgovor u okviru CEFTA-e, u jednom razumnom vremenskom roku (šest meseci ili najviše

godinu dana?), pitanje bi možda trebalo da se gura napred, na nivou EU.

iv. Posredovanje EU

Pod pretpostavkom da se rešenje ne može naći u okviru CEFTA, Kosovo bi moglo da zatraži od EU da posreduje i da podrži pregovore sa direktnim ili indirektnim uključivanjem EU, insistirajući pre svega na činjenici da članstvo u CEFTA stvara obaveze, odgovornosti i prava za sve članove, bez izuzetka.

U stvarnosti, malo je verovatno da EU vrši pritisak Srbiji. Čini se da EU favorizuje direktni dijalog među stranama bez mnogo mešanja spolja - to je I pitanje vlasništva od strane stranaka i stvarnih obaveza među glavnim akterima kako bi se izbeglo korišćenje trećih strana.

v. Mere reciprociteta/kažnjavanja

Ukoliko bilateralni dijalog, rešenja u okviru CEFTA i posredovanje EU ne uspeju, Kosovu bi moglo preostati jedna veoma nepogodna i poslednja opcija, odnosno nametanje sličnih ili uzajamnih strogo izbalansiranih mera da bi smanjila uvoz iz Srbije i kao rezultat toga je moguće da se favorizuje zamena sa domaćim proizvodima ili uvozom iz drugih zemalja.

Međutim, takve negativne mere bi mogle gurnuti Srbiju da reaguje nad kosovskim proizvodima i kompanijama, što bi dovelo do štetnog i prilično beskorisnog trgovinskog rata između dve strane.

4.2 Opcije pozicioniranja

Opcije "i" i "v" prouzrokuju velike troškove za Kosovo (posebno sa opcijom "i") ili za obe strane u slučaju pravog trgovinskog rata - kosovske vlasti i narod Kosova ne vide ovakvu vrstu rezultata kao dobar; srpski proizvođači i potrošači takođe gube u smislu profita i blagostanja.

Opcija "iv" na neki način nije poželjna, jer pokazuje da dve zemlje teško je da rade zajedno, uprkos tome što su stranke istog regionalnog sporazum - CEFTA.

Stoga, trebalo bi da bude jasno da će Kosovo uvek favorizovati direktan dijalog sa Srbijom, pre nametanja ograničenja na uvoz srpskih proizvoda.

Iznad svega, kosovske vlasti misle da obe zemlje treba da učine najbolje moguće i poštuju preporuke izdate od strane OECD, STO i drugih ključnih institucijama za promovisanje olakšica i smanje (ili čak i uklone) sve trgovinske barijere, posebno NBT. Ovaj pristup, koji je u skladu sa međunarodnim pravilima, odgovara opcijama "ii" i "iii".

ZAKLJUČCI

Netarifne barijere (NTB) su tehnička sredstva koja se koriste da bi se određeni proizvodi sprečili od ulaska u zemlju.

Kao što je pomenuto u glavnom tekstu, od strane Srbije nad kosovskim proizvođačima koristile su se brojne mere kao NTB, počevši od fito-sanitarnih i sanitarnih mera, tehničke barijere u trgovini i pravila o poreklu.

Pored toga, tranzit kroz Srbiju se suočava sa ozbiljnim barijerama, naročito u pri uvozu iz zemalja članica EU preko teritorije Srbije.

Ograničenja nametnuta od strane Srbije nad kosovskim proizvodima izgleda da najčešće ulaze pod nazivom sanitarnih i fito-sanitarnih mera. Međutim, Srbija pokazuje ozbiljan nedostatak održivosti, jer se uslovi koje moraju da ispunjavaju kosovski proizvođači menjaju sa vremenom i de fakto su nepredvidivi - niska spremnost i takve neodržive radnje u suprotnosti su sa pravilima CEFTA 2006.

Održana su nekoliko sastanaka u okviru CEFTA i bilateralnih, kao i sa srpskim vlastima i pored svih napora od kosovske strane, još uvek nije pronađeno trajno rešenje.

Ako pogledamo bazu podataka za pristup tržištu CEFTA kod prijavljivanja i nerešenih slučajeva, može se videti da prijave Kosova još nisu u potpunosti rešene.

REFERENCE

Deardorff A. V. i Stern R. M. (1997), *Merenje za netarifne barijere*, Ekonomsko odeljenje OECD. Radni dokumenat, br. 179.

Gashi P. i Linotte D., *Priručnik o pokazateljima Međunarodne Trgovine* (Poglavlje 6: Netarifne barijere), Projekat trgovinske politike EU, Priština, 2015.

UNCTAD, *Netarifne mere za trgovinu – Ekonomska i pitanja politika za zemlje u razvoju*, 2013.

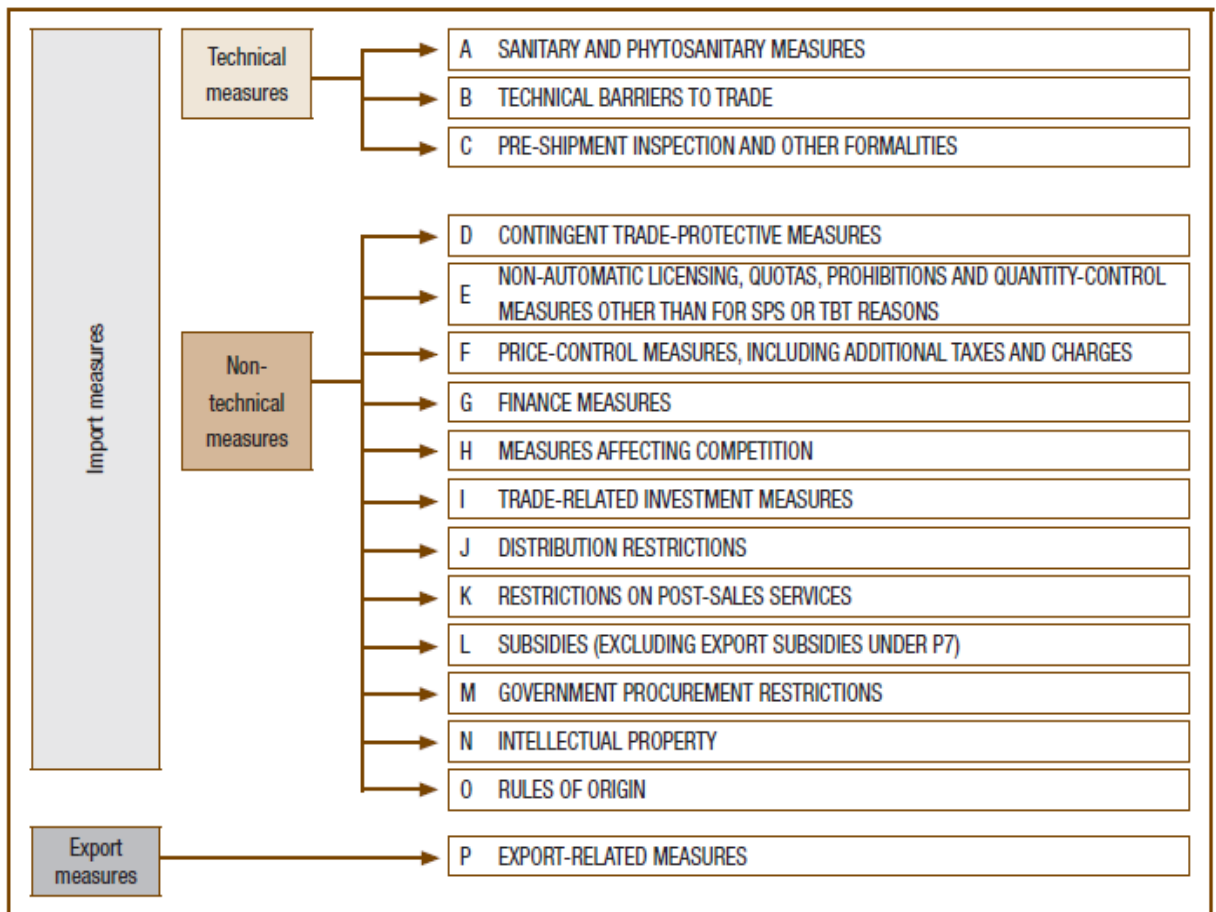
Veb stranice:

Centralno evropski sporazum o slobodnoj trgovini - CEFTA 2006: www.cefta.int

Svetska trgovinska organizacija: www.wto.org

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj: www.oecd.org

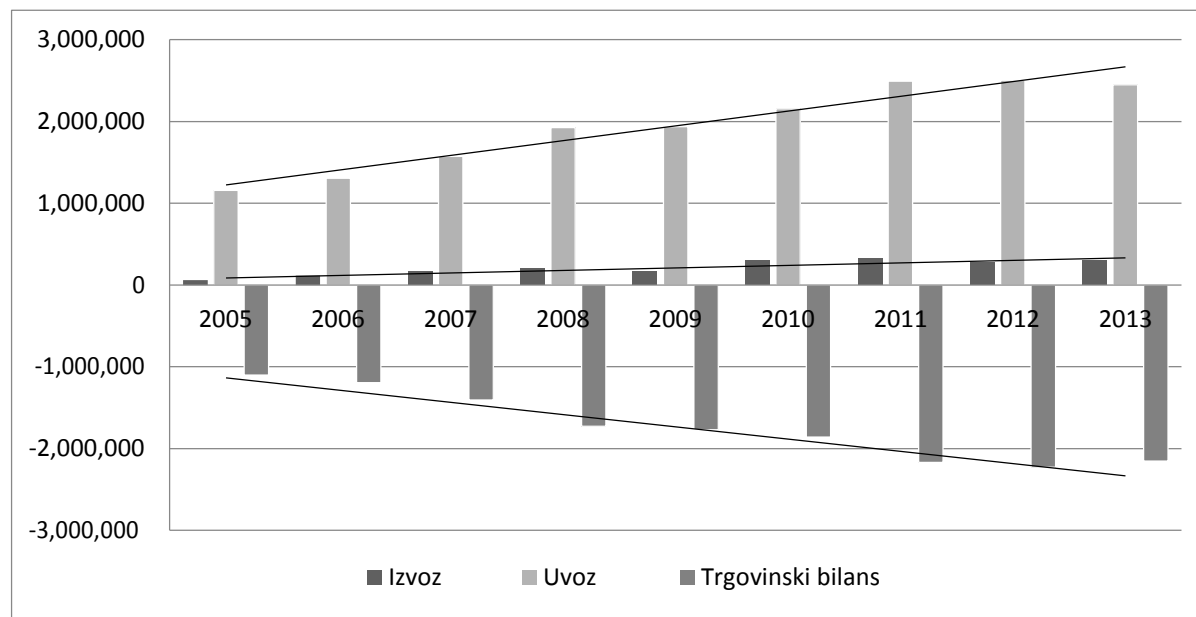
ANEKS 1: KLASIFIKACIJA UNCTAD-A NETARIFNIH MERA

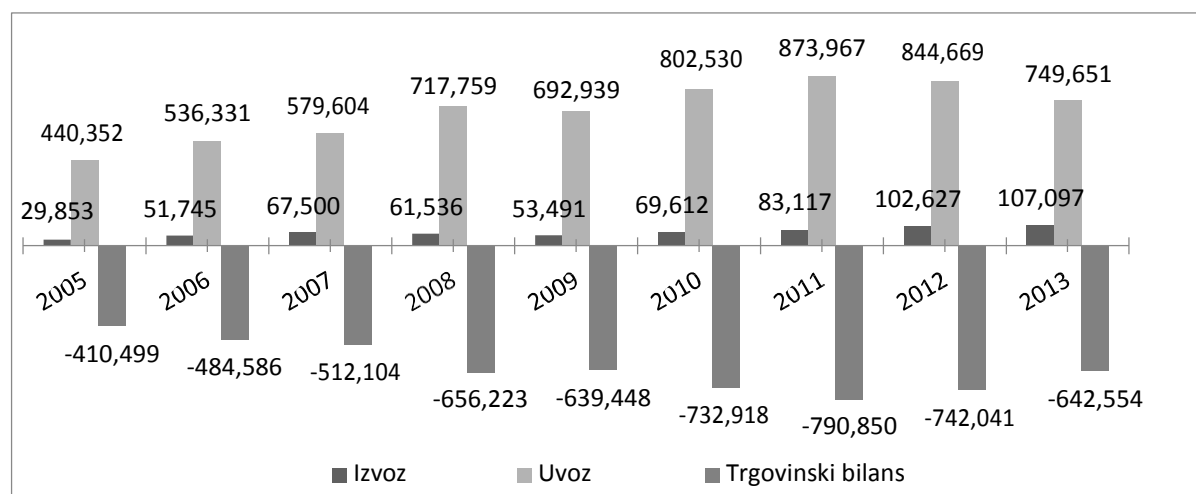
18 Izvor: UNCTAD, *Netarifne mere za trgovinu* – Ekonomska i pitanja politika za zemlje u razvoju, 2013.

ANEKS 2: PODACI TRGOVINE I RAZMENE KOSOVA SA SRBIJOM

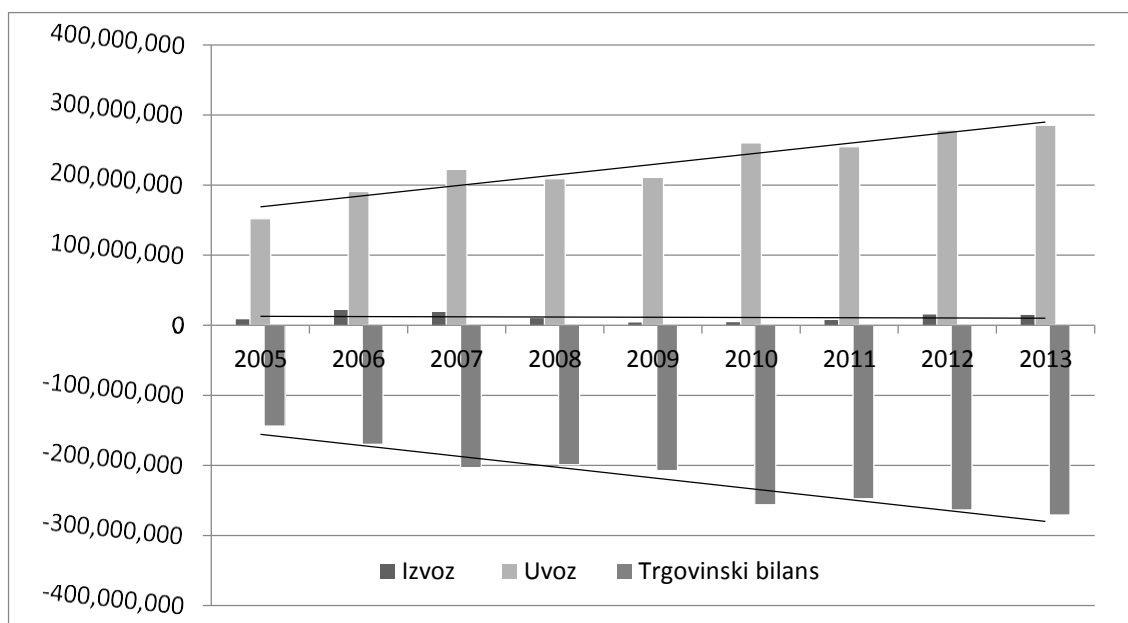
TRGOVINA KOSOVSKE ROBE, 2005-2013 ('000 €)

TRGOVINA KOSOVSKE ROBE SA CEFTA, 2005-2013, ('000 €)

TRGOVINA KOSOVA SA SRBIJOM, 2005-2013, ('000 €)

GLAVNI TRGOVINSKI PARTNERI KOSOVA, 2013

Trgovinski partneri	Izvozi		Uvozi		Trgovinski bilans	
	Vrednost ('000 €)	Deo (%)	Vrednost ('000 €)	Deo (%)	Vrednost ('000 €)	Deo (%)
CEFTA ¹						
Albanija	43,774	14.9	110,597	4.5	-66,823	3.1
Bosna & Hercegovina	2,812	1.0	83,531	3.4	-80,719	3.7
Hrvatska	2,594	0.9	73,331	3.0	-70,737	3.3
Makedonija	26,139	8.9	185,020	7.6	-158,881	7.4
Crna Gora	17,310	5.9	11,387	0.5	5,923	-0.3
Srbija	14,463	4.9	285,356	11.7	-270,893	12.6
EU	115,828	39.4	1,009,832	41.2	-894,004	41.5
Ostali deo sveta	70,922	24.1	690,011	28.2	-619,089	28.7
Ukupno	293,842	100.0	2,449,064	100.0	-2,155,222	100.0

Pažnja: ¹⁾ Moldova je isključena; Treba navesti da se Hrvatska učlanila u EU u julu, 2013.

Izvor: ASK, MTI

STRUKTURA KOSOVSKIH IZVOZA U SRBIJI

PREHRAMBENI PROIZVODI

Glavne kategorije prehrambenih proizvoda koji se izvoze u Srbiji su biljni proizvodi i gotova jela i pića.

PROIZVODI KOJI SE NAJVIŠE IZVOZE U KATEGORIJIMA PREHRAMBENIH PROIZVODA, 2013

0810: Jagode, maline, kupine, crno, belo i crveno Logan grožđe, ogrozd i ostali sveži jestivi plodovi (osim oraha, banana, urmi, smokvi, ananasa, avokada, guave, mangoa, mangostina, "papaja", citrusnog voća, grožđa, dinje,

2204: Vino od svežeg grožđa, uključujući ojačana vina sa alkoholom; šira od grožđa, delimično fermentisan i stvarnom jačinom alkohola > 0,5 % vol ili šira sa dodatkom alkohola sa stvarnom jačinom alkohola > 0,5 % vol

2202: Voda, uključujući mineralnu vodu i gaziranu vodu sa dodatkom šećera ili drugih sredstava za zaslađivanje ili aromatizaciju i ostala bezalkoholna pića (osim sokova od voća ili povrća i mleka)

2306: Uljane pogače i ostali čvrsti ostaci, mleveni ili ne ili u obliku peleta dobijeni iz ekstrakcije masnoća ili biljnih ulja (osim, sojinog ulja i ulja od kikirikija)

0709: Ostalo povrće, sveže ili rashlađeno (osim krompira, paradajza, začinskog povrća, jestiva repica, zelena salata "Lactuca sativa" i cikorija "Cichorium spp.", šargarepa, rotkvice, repa, crna repa, celer korenjaš, ostale repe i drugo slično jestivo korenjasto povrće, krastavac

GRUPA NE-PREHRAMBENIH INDUSTRIJSKIH PROIZVODA

Izvozi Kosova u ovoj kategoriji roba predstavljaju 80 odsto ukupnih izvoza.

PROIZVODI KOJI SE NAJVIŠE IZVOZE U KATEGORIJIMA NE-PREHRAMBENIH PROIZVODA, 2013

2523: Cement, uključ. cementni klinker, obojenih ili neobojenih

8548: Ostaci i otpaci od primarnih ćelija, primarnih baterija i električnih akumulatora; istrošene primarne ćelije, istrošene primarne baterije i istrošeni električni akumulatori; električni delovi mašina i aparata, nepomenuti niti obuhvaćeni na drugom mestu u poglavlju 85

7210: Pljosnati valjani proizvodi od gusa ili nelegiranog čelika, širine 600 mm , toplo valjani ili hladno valjani "hladno redukovani", pokriveni, platirani ili prevučeni

7306: Cevi, cevi i šuplji profili (npr sa otvorenim zavarenim šavom ili zavarene, zakovane ili zatvorene na sličan način), od gusa ili čelika (osim: livenog gusa, bešavnih cevi i cevi i cevi koje imaju unutrašnje i spoljne kružni prekide spoljnog prečnika > 406

7404: Otpaci i ostaci, od bakra (osim ingota ili drugi slični sirovi oblici pretapanog bakra, otpaci bakra i ostaci pepela i ostaci koji sadrže bakar i otpad i otpaci primarnih ćelija, primarnih baterija i električnih akumulatora)
